

‘Boeven vangen’

Het spel tussen politieagenten en de Ander

Lianne Kleijer-Kool & Wouter Landman

Inleiding

Het optreden van politieagenten ligt op dit moment onder vuur. Dit geldt in het bijzonder voor het optreden dat op basis van eigen initiatief tot stand komt. Deze vorm van optreden wordt ook wel proactief politieoptreden genoemd. Kenmerkend voor proactief politieoptreden is dat politieagenten zelf op zoek gaan naar politiewerk, in tegenstelling tot optreden naar aanleiding van meldingen van burgers. In deze zoektocht zijn allerlei selecties aan de orde, die consequenties hebben voor de wijze waarop de aandacht van politieagenten wordt verdeeld over verschillende groepen in de (lokale) samenleving. Proactief politieoptreden leidt daardoor per definitie tot *overpolicing* en *underpolicing* van verschillende groepen (Easton et al., 2010). Vanuit die optiek beschouwt Amnesty International (2013) proactief politieoptreden door de politie in Nederland als een risico voor de mensenrechten. Proactief politieoptreden leidt volgens Amnesty International tot etnisch profileren. Dit wil zeggen dat de etnische afkomst van burgers een criterium is bij de keuzes die politieagenten maken in hun werk, terwijl daarvoor geen objectieve rechtvaardiging bestaat.

De culturele criminologie biedt bij uitstek bruikbare perspectieven om proactief politieoptreden te begrijpen. De reden hiervoor is dat deze discipline aandacht besteedt aan de labelling van mensen als ‘crimineel’, ‘deviant’, de ‘Ander’. Naar onze overtuiging kan proactief politieoptreden worden begrepen vanuit het onderscheid dat politieagenten maken tussen ‘wij’ en de ‘Ander’. Juist bij proactief politieoptreden is het proces van ‘othering’ aan de orde. Dit is het proces waarin ‘the self is granted superior ontology, whether based on class, gender, race, nationality, or religion, and is valorized, given certainty in contrast with the other’ (Young, 2007: 5). Dit is zowel een proces van creatie als een proces van destructie.¹ De labelling of categorisering van burgers heeft een functie in de uitvoering van het politiewerk, terwijl het tegelijkertijd de mogelijkheid vernietigt om de ander echt te zien; een karikaturaal beeld voert de boventoon.

In de culturele criminologie wordt in de regel veel aandacht besteed aan het perspectief van degenen die worden gelabeld als ‘crimineel’ of ‘deviant’. Subculturen van de zelfkant van de samenleving worden multidimensionaal beschreven volgens een constructivistisch cultuurbegrip. O’Brien (2005) constateert dat cultureel criminologen bij het beschrijven van de *reactie* op deze subculturen veeleer een eendimensionaal en essentialistisch cultuurbegrip hanteren, alsof de leden van de *mainstream* cultuur klakkeloos een voorgeschreven ‘programma’ van waar-

1 Jeff Ferrell in zijn lezing tijdens de Cultural Criminology Conference, juni 2015, VU Amsterdam.

den en normen volgen (zie Oude Breuil, 2011). Ook instituties als de politie worden beschouwd als onderdeel van die *mainstream* cultuur en zijn niet altijd geliefd subject van onderzoek voor hen die zich bezighouden met culturele criminologie.² Toch bepleitten de antropologen Bovenkerk en Brunt (1976) al om niet alleen gemarginaliseerde groepen, maar eveneens als moeilijk toegankelijk bekend staande 'sociale werelden' te bestuderen. Zij schaarde daar ook de politie onder. In diezelfde periode is in ons land het etnografisch onderzoek naar het politiewerk op gang gekomen en werd ook de politieorganisatie als subcultuur beschreven (zie vooral Punch, 1978). Hoewel de politie tegenwoordig niet moeilijk toegankelijk is voor sociaalwetenschappelijk onderzoek, kan wel worden geconstateerd dat er – op enkele studies na – weinig oog is voor de dagelijkse politiepraktijk. Volgens Hoogenboom (2011: 130) is de politiewetenschap zijn onderzoeksobject zelfs kwijtgeraakt door een overdaad aan bedrijfskundige, bestuurskundige en filosofische denkpijlers. Hij pleit in zijn oratie – met de veelzeggende titel *Bringing the police back in; notes on the lost & found character of the police in police studies* – voor hernieuwde aandacht voor het feitelijke politiewerk, voor *the craft of policing* (Hoogenboom, 2009: 9).

In dit artikel geven wij gehoor aan de oproep om de aandacht (weer) op het dagelijks politiewerk te richten. We stellen de manier van kijken van politieagenten naar en optreden ten opzichte van de Ander centraal. Die Ander is in het politiewerk de 'boef'. De 'boef' is een sociale constructie, of misschien wel beter gezegd: een verzameling van sociale constructies, die van invloed is op hoe politieagenten hun werk uitvoeren. De thematiek van cultuur, deviantie en sociale controle komt hier samen. Het artikel is als volgt opgebouwd. Eerst gaan we kort in op het onderzoek dat de basis vormt voor dit artikel en de methoden die daarbij zijn gebruikt. Daarna komt de taakopvatting van politieagenten aan bod en de wijze waarop deze taakopvatting doorwerkt in de manier van kijken naar de Ander. Vervolgens staat de politiepraktijk centraal. We beschrijven hoe de manier van kijken naar de Ander van invloed is op waar politieagenten naartoe gaan, wat zij uit het straatbeeld oppikken als 'interessant' en hoe zij hiermee omgaan. Daarna betrekken we de bredere context waarbinnen politieagenten hun werk doen en richten we de aandacht op de invloed van de media. We sluiten het artikel af met het onderwerp waarmee we het zijn begonnen: etnisch profileren.

Methoden van onderzoek

De inhoud van dit artikel is gebaseerd op uiteenlopend onderzoek dat wij in de afgelopen jaren hebben uitgevoerd naar het politiewerk. Dit betreft in de eerste plaats onze beider promotieonderzoeken naar het dagelijks politiewerk in drie middelgrote steden (Kleijer-Kool, 2013; Landman, 2015). Het empirisch onderzoek in deze studies had het karakter van etnografisch veldwerk. De kern van

2 In een terugblik van Maurice Punch (2009) op zijn pionierswerk in de jaren 1970 (zie Punch, 1979) geeft hij aan dat er op dat moment nauwelijks onderzoek was naar het dagelijkse politiewerk. Volgens hem was de politie niet aantrekkelijk voor sociale wetenschappers. Zij waren meer bezig de politie te veroordelen als een reactionair bolwerk van het repressieve staatsapparaat.

etnografisch veldwerk bestaat uit twee met elkaar verbonden activiteiten: 'First-hand participation in some initially unfamiliar social world and the production of written accounts of that world by drawing upon such participation.' (Emerson et al., 1995: 1) Etnografisch veldwerk biedt onderzoekers de mogelijkheid om erbij te zijn als politieagenten betekenis geven aan hun omgeving, zowel voor als achter de coulissen (zie ook Goffman, 1959). Dit is voor het begrijpen van het politietoetreden van groot belang. 'Because data on policing are iffy at best and cops, like everyone, love to tell a tall tale, the best way to see what happens on the street is to be there as it happens.' (Moskos, 2008: 4)

In het kader van onze promotieonderzoeken hebben we tussen 2009 en 2012 bijna negentig diensten meegedraaid in de basispolitiezorg. Het betrof grotendeels noodhulp- en surveillancediensten: achter in de politieauto bij twee politieagenten. Tijdens deze diensten hebben we vele gesprekken gevoerd met politieagenten en honderden pagina's veldwerkaantekeningen gemaakt. Dit materiaal hebben we gebruikt bij het maken van dit artikel.

Dit artikel is daarnaast gebaseerd op recent etnografisch veldwerk binnen de basispolitiezorg. Het betreft een onderzoek naar proactief politiewerk, dat wij in opdracht van het onderzoeksprogramma Politie & Wetenschap uitvoeren. Het veldwerk voor dit onderzoek bestond uit het meedraaien van dertig diensten in vier basisteams: twee teams in een van de grote steden, een team in een middelgrote stad en een team in landelijk gebied. Dit veldwerk heeft tussen juni en december 2015 plaatsgevonden. De praktijkvoorbeelden die in dit artikel zijn opgenomen, komen vooral uit de aantekeningen die wij tijdens dit veldwerk hebben gemaakt. De publicatie naar aanleiding van dit onderzoek zal vermoedelijk halverwege 2016 uitkomen.

In alle bovenstaande onderzoeken hebben wij aan politiemedewerkers het doel van het onderzoek uiteengezet. Wij werden meestal geïntroduceerd via een chef en stelden onszelf vervolgens voor in de briefing en legden in algemene bewoordingen uit waarnaar wij onderzoek deden, bijvoorbeeld 'politiewerk in de multiculturele samenleving' of 'politietoetreden op eigen initiatief'. Regelmatig werd hier in de kantine of de politieauto op doorgevraagd. Altijd benadrukten we dat we geïnteresseerd waren in hun verhaal en een inkijk zochten in hun dagelijkse praktijk. Hoewel politiemensen hierop vaak heel open waren, hebben wij ontegenzeggelijk invloed gehad op het veld. Onze aanwezigheid heeft effect gehad op gedrag en uitspraken van politiefunctionarissen, alleen al bijvoorbeeld door de vragen die wij stelden. Verderop in dit artikel zien we hier ook voorbeelden van. Etnografisch veldwerk impliceert overigens een vergelijking tussen wat politiemensen vertellen en wat zij in de praktijk op straat doen. Discrepanties daartussen konden we observeren. Door onze regelmatige terugkeer in de teams werden we bovendien een bekender gezicht en daarmee konden sociaal wenselijke uitingen (in woord en daad) worden beperkt. Skolnick (1965: 36, 37) zei het al: 'If a sociologist rides with the police for a day or two he may be given what they call the 'whitewash tour'. As he becomes part of the scene, however, he comes to be seen less as an agent of control than as an accomplice' (zie verder Kleijer-Kool, 2013; Landman, 2015; Landman & Kleijer-Kool, nog te verschijnen).

Boeven vangen als manier van kijken

Boeven vangen als opdracht en spel

Het is 23 uur. De briefing voor de avonddienst begint. Ik draai vandaag een dienst mee met Stefan en Iwan. Stefan is brigadier en werkt ruim tien jaar bij de politie. Hij heeft verkeer als specialisme en rijdt ook veel op de motor. Iwan is agent en ongeveer een jaar klaar met de opleiding. Iwan en Stefan zijn met elkaar in gesprek. Iwan tegen Stefan: 'Niet alleen maar verkeer vanavond hè? We gaan boeven vangen. Een grote. Een walvis.'

'De politie heeft tot taak in ondergeschiktheid aan het bevoegd gezag en in overeenstemming met de geldende rechtsregels te zorgen voor de daadwerkelijke handhaving van de rechtsorde en het verlenen van hulp aan hen die deze behoeven.' Dat is de wettelijke formulering van de politietaak, zoals opgenomen in artikel 3 van de Politiewet 2012. Hoewel deze formulering op het eerste gezicht weinig ruimte laat voor onduidelijkheid (zie ook Terpstra, 2010), is de praktijk dat de taakomschrijving onvoldoende houvast biedt bij het doen van uitspraken over de kern van het politiewerk. De doelen en taken van de politie zijn dubbelzinnig en daar kan ook een steeds terugkerende kerntakendiscussie weinig aan veranderen (zie bijvoorbeeld Van der Vijver et al., 2001; Van der Torre et al., 2007).

De ambiguïteit in taken en doelen van de politie wordt door politieagenten gereduceerd tot iets wat hen in het straatwerk meer houvast geeft en hen vooral van een consistente beroepsidentiteit voorziet. In hun gemeenschappelijke manier van kijken – hun professionele frame (zie Ruijters, 2015; zie ook Shaffer, 2006) – staat centraal dat 'boeven vangen' hun belangrijkste opdracht is. Om die reden stelde Goldstein (1979) al lang geleden vast dat in het politiewerk de middelen de doelen domineren. Het reduceren van criminaliteit en vergroten van veiligheid zijn niet dominant in de manier van kijken van politieagenten. Het vangen van 'boeven' is dat wel. Natuurlijk onderschrijven politieagenten in woorden de doelstelling om criminaliteit te reduceren en de veiligheid te vergroten, maar voor hun werkplezier zijn zij afhankelijk van de aanwezigheid van 'boeven' die criminaliteit plegen (Landman, 2015). Als er minder 'boeven' in hun werkgebied zijn, dan is dit goed voor de burger, maar niet zozeer voor hen (zie ook Rood, 2013).

Met 'boeven vangen' wordt verwezen naar het aanhouden van iemand die in de ogen van politieagenten echt iets fout heeft gedaan. Het laatste deel van voorgaande zin verwijst naar de morele lading die 'boeven vangen' voor politieagenten heeft. Politieagenten gaan er ook van uit dat burgers, boven alles, van hen verwachten dat zij degenen pakken die de samenleving kwaad doen (zie ook Chan, 1997). Burgers herinneren politieagenten daar geregeld aan als zij worden bekeurd voor een verkeersovertreding: 'ga toch boeven vangen'. De samenleving laat de sociale controle van allerlei soorten 'boeven' aan de politie over. Die opdracht nemen politieagenten serieus (zie ook Reiner, 2000).

Het vangen van een 'boef' wordt door politieagenten beschouwd als de kroon op het politiewerk. Hoe meer zij zelf hebben moeten doen om de 'boef' te vangen, hoe beter het in de regel is. Actie wordt een aantrekkelijk kenmerk van het poli-

tiewerk gevonden (Terpstra & Schaap, 2011; Kleijer-Kool, 2013; Landman, 2015). Van Maanen (1978) spreekt daarom ook wel over de heilige drie-eenheid van 'chase, catch and arrest'. Het vangen van een 'boef' is een belangrijk element van zingeving in politiewerk. Zeker als het door een gezamenlijke inspanning gebeurt. Verhalen over 'boeven' die zijn gevangen, gaan van mond tot mond de politieorganisatie door (zie ook Brown, 1988).

Nadat twee agenten een getinte man hebben staande gehouden, omdat hij met zijn scooter rijdt op een plek waar je alleen mag fietsen of lopen, blijkt hij een rijbewijs bij zich te hebben met een foto die niet echt op hem lijkt. Een wijkagent met MEOS³ wordt erbij gevraagd en hij achterhaalt dat het rijbewijs van de broer van de man is. Deze man blijkt internationaal gesignaleerd te staan. Hij wordt door collega's in een bus afgevoerd naar het districtsbureau. Nog voor de agenten op het wijkbureau arriveren (om mij af te zetten) is dit nieuws daar rondgegaan. Buiten worden ze al enthousiast onthaald: 'Gefeliciteerd, mooie vangst! België wil hem hebben voor grootschalige drugs-handel.'

Politieagenten beschouwen 'boeven vangen' niet alleen als een opdracht van de samenleving, maar ook als een spel waarin zij een rol vervullen (zie ook Fassin, 2013; Çankaya, 2015a; Landman, 2015).⁴ De inzet van dit spel is vanuit politieperspectief het vangen van de 'boef'. Vanuit het perspectief van de 'boef' is de inzet van het spel erop gericht uit handen van de politie te blijven. Een politieagent merkte hier eens over op: 'Hoe harder zij hun best doen om uit onze handen te blijven, hoe harder wij ons best doen om ze te vangen.' Het is een kat-en-muisspel en dat wordt niet alleen door politiemensen zo ervaren.

Herman vertelt me dat hij tijdens het regelen van het verkeer een half uur geleden een kenteken had genoteerd van een verdacht 'autootje'. Een Volkswagen Passat met twee gastjes erin. Hij heeft het kenteken later nagetrokken. De auto stond op naam van Kishna, een bekende zigeunerfamilie uit het dorp. Er verscheen een hele rij antecedenten op het gebied van diefstal en opium. Herman baalt ervan. 'Wat had ik die graag willen controleren.' Ik vraag naar een toelichting. Hij wil gewoon graag boeven vangen. Het is ook een spel, zo geeft Herman aan. Een ander 'crimineeltje' had laatst ook tegen

- 3 MEOS staat voor Mobiel Effectiever Op Straat. Met dit mobiel werken op smartphones kunnen agenten op straat documenten scannen en daarmee de identiteit beter vaststellen, alle verschillende politiestructuren automatisch integraal bevragen en zo nodig digitaal een bekeuring uitschrijven.
- 4 Volgens Çankaya (2015a) is dit een spel tussen wij, de politie, versus zij, gemarginaliseerde mannelijke migranten, die in het huidige veiligheidsdenken continu worden geassocieerd met deviantie en criminaliteit. Hoewel hij spreekt over een 'dominant kat en muisspel in Nederland' (Çankaya, 2015a: 14) wordt zijn perspectief naar ons idee sterk gekleurd door zijn veldwerk in Amsterdam. In de afgelopen jaren hebben wij veldwerk in zeer uiteenlopende gebieden verricht, ook waar nauwelijks etnische minderheden of migranten wonen. Ook daar is er sprake van een kat-en-muisspel. De 'boef' heeft op de schaal van Nederland vele gedaanten (zie ook hierna).

hem gezegd: 'Het blijft toch een kat en muisspel.' Herman had daarop geantwoord: 'Ik ga winnen. Ik pak je alles af.' Hij had een week later het rijbewijs al kunnen invorderen.

Het spel bestaat veelal uit oneindig veel rondes, aangezien winst in de regel tijdelijk is. Politieagenten zien een gevangen 'boef' in ieder geval weer veel sneller terug in het straatbeeld dan hen lief is (zie ook Fassin, 2013; Kort et al., 2014; Landman, 2015). Zij voelen zich in de uitvoering van hun opdracht dan ook niet erg gesteund door het strafrechtelijk systeem (zie ook Kort et al., 2014). Het vangen van 'boeven' wordt door hen ervaren als een eenzame opdracht. Politieagenten beschouwen zich als 'de laatste der Mohikanen, wanneer het de bewaking van de moraal in de samenleving betreft' (Van der Poel, 1982: 145). Juist omdat het strafrechtelijk systeem in hun beleving en ervaring de 'boef' niet zoveel schade toebrengt, zoeken politieagenten in de uitvoering van het politiewerk manieren om dit te compenseren. Holdaway (1983: 129) spreekt in dit verband over 'summary justice'.

In het spel met de 'boef' hebben politieagenten enig respect voor 'boeven' die zich gedragen als waardige tegenstanders. Een waardige tegenstander is niet alleen een tegenstander die zich niet gemakkelijk laat vangen, maar ook en vooral een tegenstander die zijn verlies sportief neemt. Een belangrijke indicator hierbij is hoe een 'boef' omgaat met het gebruik van geweld door de politie. Een waardige tegenstander gaat hier niet om zeuren door bijvoorbeeld een klacht tegen het politieoptreden in te dienen, maar accepteert het als een onderdeel van het spel. In een van de steden waar wij het veldwerk hebben verricht, stond het 'lokale arbeidersvolk' bekend om een combinatie van (vaak dronken) verzet tegen de politie in combinatie met een 'sportieve' reactie op het geweldgebruik dat zij van de politie ontvingen. Fassin (2013: 104) wijst op vergelijkbare ervaringen van de politie in Parijs met Roma zigeuners. 'The Roma habit of complete capitulation once they were arrested, whatever the offense, made the police see them as 'good costumers' who accepted 'sportingly' that they had lost the game and had to pay the price, in the form of verbal and physical assaults about which they would not complain.' Kortom: de ene 'boef' is de andere niet.

De ene 'boef' is de andere niet

Vincent en Kees zijn aan het surveilleren in de binnenstad. Ze zijn met elkaar in gesprek over uiteenlopende onderwerpen. Vincent op een gegeven moment tegen Kees: 'Hier, dat is ook zo'n kakkerlak op die scooter. Daantje Staal.'

Wie een wat langere tijd met politieagenten optrekt, zal merken dat zij een eigen woordenboek hebben waarin taal is opgenomen waarmee zij betekenis geven aan hun omgeving. Chan (2003) spreekt in dit verband over 'dictionary knowledge', een specifieke soort kennis die een onderdeel vormt van de bredere voorraad culturele kennis die politieagenten in hun werk gebruiken. In dit woordenboek zijn allerlei categorieën opgenomen waarin burgers worden geplaatst (zie ook Ober-

weis & Musheno, 1999). Deze categorisering van de Ander is zeker niet alleen voorbehouden aan politieagenten. Het is een veel algemenere, menselijke neiging (zie bijvoorbeeld Weick & Sutcliffe, 2001; Moskowitz, 2005).

De categorisering door politieagenten begint met het onderscheid tussen de politie en de burger (zie ook Van der Torre, 1999). De burger is de Ander, die niet goed begrijpt wat het politiewerk inhoudt en van politieagenten vraagt (zie ook Van der Vijver, 1983; Landman, 2015). De ene burger is de andere burger echter niet. De politie voert het politiewerk uit voor de 'nette' en 'gezagsgetrouwe' burger. Politieagenten hebben in hun werk relatief weinig te maken met deze burgers en zijn dan ook niet op deze categorie burgers georiënteerd. Vanuit hun taak en taakopvatting gaat de aandacht namelijk uit naar de 'boef'. Politieagenten gebruiken ook met grote regelmaat het begrip 'doelgroep' of 'doelgroepen'.

Binnen de categorie van 'boef' of doelgroep worden door politieagenten subcategorieën geconstrueerd. Voor de 'boef' is het proces van 'othering' veel verfijnder dan voor de 'nette burger'. De categorieën waarvan politieagenten zich bedienen, zijn voor een belangrijk deel ingebed in de bredere cultuur (Holdaway, 1983). Een categorie als 'Antilliaan' wordt bijvoorbeeld niet alleen door politieagenten gebruikt. De precieze betekenis van de categorieën is echter politie-specifiek (zie ook Norris, 1989). De culturele kennis die in de categorieën ligt besloten, heeft een relatie met het politiewerk. Deze kennis heeft betrekking op enerzijds het gedrag van burgers ten opzichte van de samenleving (karakter van overlast en criminaliteit) en anderzijds het gedrag van burgers ten opzichte van de politie (mate van respect) (zie ook Westley, 1970; Van Maanen, 1978; Ericson, 1982).

Voorbeelden van categorieën die onder politieagenten in omloop zijn, zijn er in overvloed (zie o.a. Çankaya, 2012, 2015a; Kleijer-Kool, 2013; Ramsodit-de Graaf, 2014; Landman, 2015). 'Foute gasten', 'pivlekkers', 'kakkerrakken', 'junks', 'kampers', 'hoertjes', 'eencelligen', 'kakkers', 'tokkies', 'Oostblokkers', 'Antillianen', 'Marokkanen', 'Murkers' (Marokkanen en Turken), et cetera. Sommige categorieën verwijzen ongeveer naar hetzelfde.⁵ Zo is een 'foute gast' ongeveer hetzelfde als een 'pivlek': een slechte burger die nauwelijks een geweten heeft, ernstige delicten pleegt, zich weinig tot niets aantrekt van de autoriteiten en snel bereid is om een klacht tegen de politie in te dienen. 'Eencellige' en 'tokkie' liggen ook bij elkaar in de buurt: een weinig intelligente burger die eerder zorgt voor overlast dan (ernstige) delicten pleegt en primair reageert in het contact met de politie. Deze categorie burgers wordt nog wel eens belachelijk gemaakt.

Johan en René zijn net in een volkswijk geweest, op zoek naar een verdachte. Bij een hoekwoning hebben ze enkele jongeren, die op een bank voor het huis zaten, naar hun legitimatie gevraagd en wat gesprekken gevoerd. Later in de auto praten ze erover na. René: 'Die lui delen samen één hersencel.' Johan: 'Die moeten zich bij ieder biertje afvragen: kan ik dit nog lijden? Zit ik straks niet op mijn knieën in de huiskamer te schijten.'

5 Categorieën sluiten elkaar niet uit. Een 'foute gast' kan bijvoorbeeld ook een 'Antilliaan' zijn. Dit heeft te maken met de diverse invalshoeken die bij het definiëren van categorieën worden gehanteerd, zoals etniciteit, sociale klasse en intelligentie (zie ook Çankaya, 2015a).

De categorieën die door politieagenten in een specifiek team worden gebruikt, zijn sterk afhankelijk van het gebied waarin zij werken. In werkgebieden waar veel etnische minderheden wonen, spelen etnische categorieën bijvoorbeeld een dominantere rol dan in werkgebieden waar dit veel minder het geval is. Als Çankaya (2015a: 18) stelt dat het meest gebruikte politiewoord 'doelgroep' vooral wordt gebruikt om te refereren aan gemarginaliseerde jongeren met een Marokkaanse herkomst en mensen uit Centraal- en Oost-Europa, dan vergeet hij hierbij te vermelden dat deze constatering betrekking heeft op de politie in Amsterdam. In werkgebieden waar nauwelijks etnische minderheden wonen, wordt het woord doelgroep ook veelvuldig gebruikt, maar zijn andere (sub)categorieën dominant in de invulling ervan, zoals 'kampers', 'eencelligen' of 'pisllekken'. Dat is een belangrijke constatering: politieagenten zijn overal georiënteerd op 'boeven', maar de invulling van deze oriëntatie verschilt sterk per werkgebied.

Boeven vangen als manier van optreden

Op zoek naar boeven

Ewald en Theo staan op de binnenplaats van het politiebureau. Theo is een sigaret aan het roken. Theo zegt op een gegeven moment tegen Ewald: 'Zullen we een rondje boeven vangen?' Ewald knikt instemmend. Ze stappen in de auto. Het hek van het politiebureau sluit zich achter hen.

Politieagenten gaan met hun sociale constructies van de 'boef' de straat op. Als er geen meldingen zijn, dan gaan ze op zoek naar politiewerk. Op zoek naar 'boeven'. Sommige politieagenten maken dit ook expliciet. Zo zegt een agent op de fiets al bij vertrek vanaf het bureau tegen mij: 'We gaan vandaag een "boef" vangen. Ik voel het, ik ben zo scherp.' Of een ander na de pauze: 'Kom, laten we nog even een "boef" gaan vangen.' Deze interacties moeten niet worden beschouwd als een representatie van een gemiddelde surveillance, maar eerder als een manier om de surveillance van een aantrekkelijk perspectief te voorzien. Politieagenten weten dat de kans dat zij tijdens een surveillance een 'boef' vangen in de regel niet groot is. Dit maakt de hoop niet minder levend.

In de manier waarop politieagenten tijdens surveillances hun territorium benaderen, spelen de verschillende categorieën 'boeven' een belangrijke rol. In wijken waar 'nette burgers' wonen, komen politieagenten door de bank genomen niet veel of zij moeten gericht surveilleren ter preventie van woninginbraken. De schaduw van de politie concentreert zich vooral op de plaatsen waar categorieën burgers verblijven die worden geassocieerd met overlast en criminaliteit (zie ook Manning, 2010). Vanwege de dominantie van de invalshoek van sociaaleconomische klasse in de categorisering van burgers, spreekt Loftus (2009: 165) ook wel over 'classed places'. 'In tending to their patch, certain places stood out in officers' cultural knowledge about the who and where of "trouble"; impoverished council estates, terraced streets, derelict buildings, and other areas to which the most marginalized were relegated.' (Loftus, 2009: 165) Naar ons idee is het begrip

‘gecategoriseerde plaatsen’ passender, omdat sociaaleconomische klasse zeker niet de enige invalshoek is op basis waarvan categorisering van burgers plaatsvindt.

Hendrik en Leonie stappen in de auto nadat zij een melding van overlast in de bibliotheek hebben afgehandeld. Hendrik vraagt aan Leonie, die de auto bestuurt, om naar het gebied achter het Centraal Station te rijden. ‘Daar rijden op dit moment veel foute gasten rond’, zo onderbouwt Hendrik zijn verzoek.

In de praktijk leidt de benadering van politieagenten ertoe dat zij, bij de afwezigheid van meldingen, bepaalde plaatsen frequent bezoeken. Dit vanuit de verwachting dat het politiewerk daar op straat ligt en er burgers aanwezig zijn die door de politie in het gareel moeten worden gehouden (zie ook Ericson, 1982). De stationsomgeving is hier een voorbeeld van, maar het gaat ook over bepaalde pleinen, parken, winkelstraten, benzinstations en dergelijke. Een politieagent hierover: ‘Uiteraard ga ik langs de *hotspots*. Ik ben niet in dienst gekomen om te *freewheelen*.’ Een ander is wat genuanceerder. ‘Soms weet ik het ook niet meer hoor. Dan ben je gewoon gaatjes in de lucht aan het rijden. Dan vraag ik wel aan mijn collega: waar zullen we nu eens heen gaan? Zeker in de nachtdienst. Dan is er niemand op straat en moet je echt je eigen werk zoeken.’

Bovenstaand citaat brengt ons op de tijdsdimensie die ook een rol speelt. Het politiewerk ligt volgens politieagenten weliswaar vooral op bepaalde plekken op straat, maar zeker niet altijd. Het moment waarop politieagenten surveilleren is van belang voor de kans op het vangen van een ‘boef’. Zo worden winkelstraten vooral bezocht rondom sluitingstijd, omdat de verwachting is dat ‘boeven’ vooral op die momenten toeslaan. Ook wordt rekening gehouden met de openingstijden van opvangplekken voor ‘junks’, prostitutiegebieden en dergelijke. Daarnaast geldt in meer algemene zin dat politieagenten verwachten dat ‘boeven’ in de nacht actief zijn. Er zijn weliswaar weinig mensen op straat, maar de kans dat zich tussen deze mensen ‘boeven’ bevinden, is volgens politieagenten groter dan overdag. In de nacht is vrijwel iedereen verdacht, zo gaven politieagenten ons eens mee. Dit impliceert dat, naast locatie, tijdstip van invloed is op de wijze waarop politieagenten normaliteit definiëren (Çankaya, 2012; zie ook Goffman, 1971). Met het begrip ‘normaliteit’ maken we de stap naar een tweede onderdeel van proactief politieoptreden: ‘boeven’ uit het straatbeeld pikken.

Potentiële boeven uit het straatbeeld pikken

Om ‘boeven’ te kunnen vangen, moeten politieagenten naar eigen zeggen ‘de straat lezen’ of ‘scannen’. ‘Dat vind ik ook het mooiste van ons werk: mensen kijken.’ Punch (1979) stelt dat het kijken naar – of eigenlijk aanstaren van – burgers een schending is van normatieve omgangsregels in de samenleving. MacInnes sluit zich hierbij aan en zegt treffend (1969, in Çankaya, 2012: 60): ‘All coppers stare. Nobody else in England, except kids and coppers, stare.’ Bij het lezen van de straat zijn politieagenten gericht op het selecteren van ‘boeven’. Dit vanuit de

wetenschap dat de veronderstelde 'boeven' hen ook in de gaten houden en uit het straatbeeld selecteren.

Uit een koffiehuis komen Marokkaans-Nederlandse jongens gelopen. Ze kijken naar de politieauto en de agenten kijken terug. Erica: 'Hoi-oi'. Tegen mij zegt ze: 'Dat zijn onze targets. Die kijken altijd 68 keer achterom naar ons.'

De wederzijdse signalering is onderdeel van het spel. Voor politieagenten is alertheid essentieel om 'boeven' te vangen, terwijl voor 'boeven' dezelfde mate van alertheid van belang is om dit te voorkomen. Zo kennen de echte 'boeven' vaak de merken, typen en kentekens van de onopvallende voertuigen waarmee politieagenten ook surveilleren. Wij richten ons hier echter op de selectie van de 'boef' uit het straatbeeld. Op basis van ons onderzoek in de politiepraktijk komen wij tot drie manieren waarop politieagenten 'boeven' uit het straatbeeld pikken (zie Landman, 2015):⁶

- op basis van kennis van bekende 'boeven' (*herkennen*);
- op basis van de afwijking van het normale (*abnormaliseren*);
- op basis van uiterlijke kenmerken van voertuigen en burgers (*profileren*).

Politieagenten hebben bijzondere aandacht voor personen die een reputatie hebben als notoire plegers van criminaliteit en/of overlast. Dit is ook de reden dat zij veel waarde hechten aan het bezit van kennis over de 'handel en wandel' van deze personen. Wanneer politieagenten deze personen in het straatbeeld zien, wordt er bij hen veelal direct achterdocht gegenereerd (Rubinstein, 1973). Zij zijn de 'permanente verdachten' (Loftus, 2009).

Een wijkagent ziet een gekleurde man op een trike rijden en zegt tegen zijn jonge collega en mij: 'Dat is de grootste drugs crimineel uit de wijk.' Hij draait het raampje open en roept: 'Rustig rijden met dat ding, hè?' De man lacht: 'Ja hoor!' Even later ziet de wijkagent in zijn binnenspiegel een andere man: 'Daar loopt mijn grootste vijand, die vindt mij niet zo aardig.'

De kennis die politieagenten van specifieke 'boeven' hebben, wordt beïnvloed door eigen ervaringen met deze personen en door de kennis die tussen politieagenten over hen circuleert. Het gepraat in de 'backstage' creëert een gemeenschappelijke kennisvoorraad waaruit kan worden geput als de ogen op de straat zijn gericht. Bij het genereren van achterdocht gaat het in eerste instantie om uiterlijke kenmerken. Vervolgens kunnen de activiteiten of de plaatsen van specifieke personen de achterdocht verder stimuleren. Dit vindt plaats op basis van kennis van wat voor deze personen normaal is.

6 Daarnaast zijn de signaleringspatronen 'constateren' en 'koppelen' onderscheiden door Landman (2015). Deze zijn echter niet gebaseerd op vermoedens, maar kenmerken zich door het uitlichten en interpreteren van grensoverschrijdend gedrag van burgers respectievelijk het uitlichten en interpreteren van personen en voertuigen op basis van aangedragen informatie.

In de zomeravond rijden we door een straat met flats. De agenten Sandra en Geert denken dat ze drie jongens naar binnen zien gaan bij een portiek. Eén van de jongens lijkt Barouch te zijn, die ze vanmiddag in een ander deel van de wijk hebben aangesproken. De agenten weten dat de jongens hier niet wonen. Sandra: 'Ik heb een sterk vermoeden dat ze op jacht zijn.'

Een tweede manier waarop politieagenten veronderstelde 'boeven' uit het straatbeeld pikken, vindt plaats op basis van de afwijking van het normale. De politieagenten scannen het straatbeeld op zoek naar incongruenties tussen wat zij waarnemen en wat zij denken dat in die context normaal is (Loftus, 2009). Het betreft 'the policeman's assessment of the unusual' (Skolnick, 1966: 33). Afwijkingen van het normale roepen bij politieagenten een gevoel op van 'dit klopt niet'. Dit is naar eigen zeggen een uiting van hun 'onderbuikgevoel'; een soort zesde zintuig. Een gevoel van 'dit klopt niet' ontstaat bij politieagenten in drie typen situaties. Een eerste type situatie betreft gedrag dat past bij gedrag van 'boeven' die iets kwaads van plan zijn of iets kwaads hebben gedaan. Kennis van de veronderstelde modus operandi speelt hierbij een belangrijke rol, bijvoorbeeld over de wijze waarop burgers zich 'bewegen' door het werkgebied – het looptempo, het looppatroon, het rijgedrag, et cetera (zie ook Kop & Klerks, 2010). Politieagenten die beschikken over kennis van modus operandi hebben een 'beter' referentiekader om verdacht gedrag te kunnen signaleren dan degenen die deze kennis ontberen (Rienks, 2015).

We fietsen naar de markt, want daar vinden veel diefstallen plaats, weet brigadier Bart. Bart zegt tegen aspirant Erwin: 'Letten op stilstaande auto's met gast erin: type Bulgaar.' Voor mij voegt hij eraan toe: 'Meestal zitten ze in een stationcar of een busje. De man wacht vaak in de auto op de buit en vrouw en kinderen gaan op de markt zakkenrollen.' Als hij even later vlakbij de markt een getinte vrouw in een auto ziet, is dat voor hem reden het kenteken na te trekken. 'Ze keek zo zenuwachtig om zich heen, en waarom zit ze in een stilstaande auto?'

Een tweede type situatie is het reactiegedrag van burgers als zij de politie waarnemen. 'Ik zit de helft van de tijd achterstevoren op mijn fiets. Ik wil ze goed kunnen zien, vooral kijken hoe ze op mij reageren.'

'Ik kijk naar iedereen, ik scan alles op normafwijkend gedrag. Zojuist zat ik op de fiets terug naar het bureau (die fiets had hij net daarvoor in beslag genomen vanwege verdenking van diefstal, LK) en zag ik jongens rijden op een mooie scooter. Ik had het vermoeden dat die scooter gestolen was. Wat ik dan vaak doe, is ineens remmen en kijken hoe ze reageren. Als ze ineens achterom kijken en weg racen, bevestigt dat mijn vermoeden. Nu bleven ze gewoon rustig rijden, dan is het goed.'

In de perceptie van agenten 'normaliseert' een situatie als na een eerste 'verdacht' signaal (gekleurde jongens op een mooie scooter worden gedefinieerd als afwijkend) vervolgedrag weer 'past in het plaatje'.

Ik zit met drie bikers aan de koffie. 'Proactief werken leer je op straat', hoor ik. Ze vertellen me dat het afhankelijk is van het type persoon van de agent en ook wel van leeftijd, mensenkennis, ervaring. Daarnaast is het gerelateerd aan het werkgebied: 'Hier in Noord reageer je op elke Marokkaan, in Zuid op elke Antilliaan.' Zijn collega: 'Niet op elke Marokkaan, alleen die op jou reageert.' Ik vraag: 'Hoe?' 'Niet naar ons kijken, wegstaren, dat is verdacht. Normaal kijken mensen ons altijd na. Of juist heftig reageren, overbluffen, dan hebben ze een kilo drugs op zak.'

Een derde type situatie betreft burgers en soms ook auto's die volgens politieagenten op bepaalde plaatsen 'out of place' (Ericson, 1982) zijn. Punch (1983: 119) noemt dit de 'slechts zelden onder woorden gebrachte kosmische kaart van wat "goed" en "normaal" is in bepaalde buurten in de binnenstad'. Het kan bijvoorbeeld gaan om allochtonen in landelijke gebieden (Loftus, 2009), 'onverzorgde types' in rijke wijken (Çankaya, 2012), dure auto's in arme wijken (Van der Leun et al., 2014) en jongemannen van 'lagere' klassen in nette wijken (Bittner, 1967). Politieagenten leggen ons uit: 'Het gaat erom wat afwijkend is in deze wijk.'

We rijden door een 'rijk' deel van de wijk; dure koopwoningen, dure auto's langs de stoep. De agenten Ilse en Maarten zien 'ongure types' lopen: een groepje van vier getinte jongemannen in hippe kleding. Ik vraag wat ze 'onguur' maakt. 'Omdat het afwijkend is aan het beeld dat je hier normaal ziet. Wat je hier normaal ziet? Fout overhemd, foute das, polo en sweater over de schouders.'

De negatief beleefde categorieën staan centraal: 'nette' burgers in wijken met veel 'eencelligen', 'foute gasten' of 'Antillianen' vallen politieagenten wel op, maar van verdachtheid is nauwelijks sprake (zie ook Çankaya, 2012).

Een derde manier waarop politieagenten 'boeven' uit het straatbeeld pikken, is op basis van uiterlijke kenmerken van personen. Loftus (2009: 172) spreekt over 'indicators of appearance' die door politieagenten worden gebruikt om te selecteren. Bepaalde uiterlijke kenmerken worden meer geassocieerd met criminaliteit en overlast dan andere. Het gaat om leeftijd en sekse (in praktijk vooral jonge mannen), kleding (bijvoorbeeld 'bontkraagjes' en 'petjes'), haardracht (bijvoorbeeld kaal hoofd) en huidskleur. Uiterlijke kenmerken worden vaak gecombineerd met kenmerken van een voertuig (meestal een auto of een scooter). Het kan gaan om oude, 'afgeragde' auto's, maar juist ook om 'dikke' auto's die relatief nieuw en kostbaar zijn. Politieagenten zijn vooral alert op incongruenties tussen bepaalde categorieën burgers en bepaalde voertuigen. Zij nemen aan dat bepaalde categorieën burgers in bepaalde auto's rijden (zie ook Ikner et al., 2005). Kenmerkend

voor het profileren door politieagenten is dat de context waarin een persoon zich presenteert er niet toe doet. In termen van Ericson (1982: 87) gaat het niet om mensen die ‘out of place’ zijn, zoals bij abnormaliseren, maar om ‘individuals of particular types regardless of place’.

Een belangrijke constatering die wij op basis van onze onderzoeken doen, is dat politieagenten *contextgebonden profileren*. Dit wil zeggen dat zij relaties leggen tussen de uiterlijke kenmerken van burgers in hun werkgebied en het al dan niet plegen van criminaliteit en/of overlast. Door bij voortduring de nadruk te leggen op etnisch profileren lijkt het alsof deze manier van selecteren of signaleren alleen op basis van etniciteit plaatsvindt. Dat is niet wat wij hebben waargenomen (zie ook Van der Leun et al., 2014). In gebieden met weinig tot geen etnische minderheden is profileren nog steeds een praktijk die met enige regelmaat plaatsvindt. Alleen op basis van andere gronden dan etniciteit. In deze gebieden is de ‘blanke, autochtone burger’ een veel te grote container. Of, anders gezegd, de dominante witte categorie is allerminst een ongeschonden geheel. Jonge mannen uit de blanke ‘arbeidersklasse’ krijgen vooral veel aandacht van politieagenten (zie ook Loftus, 2009).

We rijden op een provinciale weg tussen twee dorpen. Er passeert een Seat Ibiza. Ik kan de inzittenden niet goed waarnemen. Hans tegen Paul: ‘Dat is een mooi autootje.’ Ik vraag naar de motivatie. Hans: ‘Daar zaten een paar kale gastjes in.’ Ze keren om en gaan achter de auto aan.

Politieagenten vinden profileren een begrijpelijke neiging die gepaard gaat met hun werk (zie ook Van der Leun et al., 2014). Zij moeten nu eenmaal selecteren. Zij spreken er vrij openlijk over. Een politieagent: ‘Bij een Volkswagen Golf en een gast met een petje ben ik vaak wel alerter... Tsja, profileren, we doen het wel. Ik weet niet of het slecht is. Er is vaak wel wat mee, maar dat mag je niet zeggen.’ Politieagenten beseffen dat vooral profileren op basis van etnische kenmerken in maatschappelijke zin gevoelig ligt. Dit neemt niet weg dat zij weinig terughoudend zijn in hun denkbeelden over etnische minderheden in relatie tot criminaliteit. Uit vergelijkend onderzoek tussen Frankrijk en Nederland komt naar voren dat Nederlandse politieagenten hier veel openlijker over spreken dan hun Franse collega’s (Bonnet & Caillaut, 2015). Dit wil volgens de onderzoekers niet zeggen dat politieagenten in Nederland meer etnisch profileren dan in Frankrijk. Waddington (1999) wees jaren geleden al op een verschil tussen de ‘praat’ en ‘daad’ van politieagenten. Dat brengt ons op een volgend onderdeel: het optreden van politieagenten naar aanleiding van selecties uit het straatbeeld.

‘Aan de kant zetten’ van de potentiële ‘boef’

Om een ‘boef’ daadwerkelijk te kunnen pakken, moeten politieagenten op basis van hun selecties of signaleringen burgers staande houden. Omdat het vaak gaat over burgers in voertuigen, wordt in dit verband ook wel gesproken over ‘aan de kant zetten’ (zie ook Epp et al., 2014). Bij de overweging om een auto al dan niet aan de kant te zetten, speelt informatie een steeds belangrijker rol. Deze constatering doen wij op basis van de verschillen die wij hebben gezien tussen ons veld-

werk in de periode 2009-2012 en ons veldwerk in 2015. In 2015 werden auto's veel vaker aan de kant gezet *nadat* informatie op basis van het kenteken was opgevraagd. Deze informatie heeft vooral betrekking op eventuele antecedenten en wordt door politieagenten gebruikt om vast te stellen of ze inderdaad een 'boef' uit het straatbeeld hebben geselecteerd. Het toenemende informatiegebruik in het beslissingsproces wordt vooral veroorzaakt door de beschikbaarheid van nieuwe software – in het bijzonder de Basisvoorziening Informatie-Integrale Bevraging (BVI-IB) – op mobiele devices (zie ook Smits et al., 2014). De andere kant van deze medaille is dat er ook meer kentekens worden nagetrokken. De drempel is namelijk verlaagd.

Het staande houden van een burger is in de eerste plaats gericht op het uit de anonimiteit halen van de potentiële 'boef'. Politieagenten willen veelal weten wie iemand is en/of wat iemand aan het doen is. 'Just checking people out', aldus Paoline en Terrill (2005). Het vragen naar de identiteit van een burger die is staande gehouden is hierbij een veelvoorkomende praktijk. Een van de politieagenten met wie wij optrokken, was kritisch op zijn collega's die naar zijn idee hun bevoegdheden geregeld te ruim toepassen. 'Die collega's zeggen: "Ik wil gewoon weten wie *hij* is." Ik heb wel eens gezegd: "Dat kan zijn, maar het is hier geen Noord-Korea".'

Wanneer een staandehouding niet is gebaseerd op waargenomen grensoverschrijdend gedrag (*constateren*) of de wetenschap dat er iets met een burger of een voertuig aan de hand is (*koppelen*), is de vraag hoe het optreden naar burgers wordt gelegitimeerd bijzonder relevant. In sommige gevallen willen burgers weten waarom zij staande worden gehouden, terwijl in andere gevallen een politieagent de noodzaak voelt om daar uit eigen beweging iets over te zeggen. De inhoud van de legitimering is heel wisselend. 'Algemene controle' klinkt, maar sommigen geven ook een meer specifieke uitleg. Die uitleg wordt door de betreffende burgers niet altijd geloofd. Zelfs niet als er wel gedrag is waargenomen dat aanleiding is om een burger staande te houden.

Agenten Bart en Erwin zien twee getinte jongens in een stilstaande auto. Een van hen is een joint aan het draaien. Erwin: 'De reden waarom ik je aanspreek is dat ik je een blow zie draaien achter het stuur. En dan mag je niet rijden.' De jongen reageert: 'Ik was een blow voor hem aan het draaien.' Hij wijst naar de jongen op de passagiersstoel. Terwijl Erwin zijn ID natrekt, komt een groepje jongens aan lopen. Een van hen roept luidruchtig: 'Wij zijn zwart! En hoe kom je aan die Rolex? Haha!' Hij wijst naar de helm van Bart: 'Worden wij gefilmd?' 'Ja.' Bart probeert uit te leggen dat hun interventie niets te maken heeft met zwart zijn, maar met de joint. De jongen lijkt het niet te geloven: 'Maar negers vallen sowieso op toch? Kijk, wie valt eerder op?' Hij wijst naar boven waar mensen uit het raam hangen en toekijken: 'Die blanke of die Pakistaan?' Bart probeert het weer: 'Het heeft te maken met het gebied. In Zuid zijn veel Antillianen, Surinamers, Kaapverdianen. Waar kom jij vandaan?' De jongen reageert vol ongeloof: 'Ik? Antilliaan. Hij vraagt gewoon naar mijn afkomst!'

Zeker bij staandhoudingen op basis van profileren is het communiceren van de reden naar burgers lastig. Dan wordt richting burgers regelmatig een andere reden genoemd. Politieagenten hanteren het principe van ‘schuin oversteken’ (Van der Torre, 1999). Dit wil zeggen dat bij een staandhouding wordt verwezen naar een lichte overtreding met het achterliggende oogmerk de betreffende burger(s) te controleren naar aanleiding van een vermoeden dat er iets anders aan de hand is.⁷

Wijkagent Vera ziet een bekende instappen in een dure Audi die op een taxi-parkeerplaats staat te wachten: ‘Hé, dat is Yildiz. Hij is van die groep gerelateerd aan drugs waar ik net over vertelde.’ Collega Bas vraagt: ‘Wil je zijn kenteken?’ Vera: ‘Ja, heb ik echt nodig.’ We scheuren er achteraan. Vera: ‘Even controleren.’ Het stopteken gaat aan. ‘Opletten dat hij er niet vandoor gaat.’ Bas ziet drie getinte jongens zitten: ‘Ze zijn met z’n drieën in ieder geval.’ Vera: ‘Niet parkeren in het parkeervak, voor onze eigen veiligheid.’ Vera spreekt Yildiz die achterin zit aan, hij herkent haar ook meteen. Vera: ‘Hé, dat is een tijd geleden. Ik wilde even horen hoe het met je is.’ Bert heeft een gemoedelijk praatje met de bestuurder en controleert de ID-kaart in zijn Blackberry. De jongen vraagt: ‘Waarom doen jullie eigenlijk controle?’ Bas: ‘Mijn collega dacht dat ze een bekende zag en je stond op een taxistandplaats geparkeerd.’ Aan het einde van de dienst zegt ze: ‘De opbrengst is ook dat wij laten zien dat wij ze hebben gezien, hen uit de anonimiteit halen.’

Op het moment dat politieagenten in de ontmoeting met de potentiële ‘boef’ zijn, gebruiken zij diverse aanwijzingen om vast te stellen of zij al dan niet met een ‘boef’ te maken hebben. Een eerste aanwijzing is informatie die wordt geraadpleegd op basis van de identiteit van de burger. Heeft hij (en heel soms zij) antecedenten? En zo ja, welke en van hoe lang geleden? Andere aanwijzingen hebben te maken met het verbale en non-verbale gedrag van de potentiële ‘boeven’. Welk antwoord volgt op de vraag wat iemand aan het doen is? Wat is er te zien? Er zijn vele non-verbale signalen die politieagenten gebruiken om vast te stellen of zij met een ‘boef’ te maken hebben. In deze fase van proactief politieoptreden kunnen de verschillende aanwijzingen ertoe leiden dat de situatie ‘normaliseert’. Het vermoeden dat er sprake is van een ‘boef’ verdwijnt dan. Het tegenovergestelde is evengoed denkbaar.

Ik fiets mee met biker Theo. We zijn nog geen tien minuten op pad en hij vertelt net dat hij oude auto’s ‘interessant’ vindt. Dan ziet hij voor het stoplicht een dergelijke auto staan met vier getinte jongens erin. ‘Nou, zoiets dus’, en hij draait prompt zijn fiets om. Nadat hij ze heeft gecontroleerd (op grond

7 Bij het ‘schuin oversteken’ maken politieagenten vooral gebruik van de Wegenverkeerswet of de plaatselijke verordening. Het gebruik van verkeersovertredingen voor andere doeleinden is een internationale en duurzame politiepraktijk (cf. Ericson, 1982). Overigens is dit gebruik van een alternatief ‘feit’ van afnemend belang voor het straatoptreden, omdat de bevoegdheden van de politie om te mogen interveniëren in het leven van de burger in het afgelopen decennium steeds ruimer zijn geworden (denk aan de Wet op de uitgebreide identificatieplicht).

van de Wegenverkeerswet), blijkt de bestuurder geen rijbewijs te hebben en worden bij nadere fouillering en doorzoeking een mes en zojuist gestolen laptops en sieraden gevonden. Theo heeft inmiddels gauw zijn collega Fred gebeld: 'Kom maar even deze kant op.' De situatie escaleert als twee jongens wegrennen. Het hele kruispunt staat binnen een mum van tijd vol met politieauto's, -motoren en bikes als Fred 'assistentie collega, mogelijk wapen' in de porto roept. Na afloop vertelt Theo me: 'Ik dacht: dit klopt niet. Ze keken te onschuldig.' Fred: 'Ja, maar zij wil weten: waarom klopte het niet?' Theo: 'Ja, gewoon gevoel. De combinatie van die koppies, hoe ze keken. En zo vangen we elke dag boeven, zo goed zijn we. Er wonen ook wel veel boeven in deze wijk.'

De twee voorgaande praktijkvoorbeelden illustreren mogelijke opbrengsten van proactief politieoptreden. Het eerste is veel vaker het geval dan het tweede. De 'hitratio' op basis van verdenking door politieagenten is niet hoog. Hierbij baseren wij ons, voor wat betreft de Nederlandse situatie, voorsnog op kwalitatieve inzichten (zie ook Çankaya, 2012).⁸ In de Verenigde Staten (Gaines, 2006; Rosenfeld et al., 2012), het Verenigd Koninkrijk (Bowling & Phillips, 2007) en bijvoorbeeld Denemarken (Holmberg, 2003) wijzen kwantitatieve analyses uit dat er in ongeveer 5% tot 10% van de gevallen 'iets' wordt ontdekt dat tot het vangen van een 'boef' kan leiden (zoals wapens, drugs, persoon wordt gezocht, et cetera). Politieagenten benaderen de opbrengsten van proactief politieoptreden, zo blijkt ook uit de praktijkvoorbeelden, breder dan wat in wetenschappelijk onderzoek als 'hitratio' geldt. Zij vinden dat er van een goede inschatting sprake is wanneer een burger die door hen staande is gehouden een of andere 'boef' blijkt te zijn. Het gebruik van informatie uit de eigen systemen speelt hierbij een belangrijke rol. Als een burger die is staande gehouden, beschikt over (bepaalde) antecedenten, dan wordt een staandehouding als succesvol beschouwd. De redenering is dan: het is een 'boef' en 'boeven' moeten we laten weten dat we hen in de gaten houden. Deze praktijk is onderdeel van het spel tussen politieagenten en de Ander. Dit perspectief zorgt ervoor dat zij hun achterdocht veel vaker bevestigd zien dan het strafrechtelijke resultaat van hun staandehoudingen rechtvaardigt.

We rijden voor de tweede keer langs een benzinestation aan de rand van de wijk. De agenten hebben me de eerste keer verteld dat daarachter vaak 'drugsrunnertjes' in stilstaande auto's zitten. Toen was het leeg, nu staat er wel een auto met twee getinte mannen erin. Als de mannen de politieauto langzaam langs zien komen, rijden ze weg. De agenten rijden er achteraan. Via het districtskanaal vragen ze het kenteken op. De tenaamgestelde komt uit Marokko, heeft antecedenten op opium- en vermogensdelicten – agent Bert: 'goh' – en ook in BVH veel aandachtsvestigingen op overlast door alcohol en

8 Op dit moment zijn wij, in opdracht van het onderzoeksprogramma Politie & Wetenschap, bezig met een onderzoek dat resulteert in een kwantitatieve analyse van de opbrengsten van proactief politieoptreden. Wij verwachten dat de onderzoeksresultaten halverwege 2016 worden gepubliceerd.

drugs. Ik vraag wat deze bevraging oplevert, wat de antecedenten en aandachtsvestigingen hen zeggen? Daphne: ‘Dat we het goed hadden.’

Interacterende beelden

Hoe het beeld over de ‘boef’ wordt gevoed

De sociale constructies van de ‘boef’ worden niet alleen geproduceerd in de interacties tussen politieagenten. Deze worden ook beïnvloed door de context waarbinnen de politieorganisatie functioneert en politieagenten hun werk doen (zie ook Mutsaers, 2015). Media spelen in deze context een belangrijke rol, omdat media bij uitstek (ook) beelden van ‘boeven’ produceren. In het publieke beeld – en daarmee ook in de media – domineren straatcriminaliteit en de plegers daarvan (zie ook Reiner, 2000; Passas & Goodwin, 2005). Allerlei andere vormen van criminaliteit zijn veel minder dominant, terwijl deze ook slachtoffers maken. Zeker op de langere termijn (bijvoorbeeld milieucriminaliteit). Politieagenten consumeren de beelden van ‘boeven’ ook via de media. Daarbij komt dat zij vanuit de aard van hun functie vooral met de zichtbare straatcriminaliteit worden geconfronteerd, ook via allerlei interne informatiestromen (zoals de briefing en signaleringen van de meldkamer). De optelsom hiervan is dat politieagenten per definitie een selectief beeld van de ‘boef’ hebben. Hun aandacht richt zich op jonge mannen die vaak op straat te vinden zijn; de ‘hyperzichtbare burgers’ (Çankaya, 2015b: 115). Daardoor heeft de straatcriminaliteit ook meer kans om terecht te komen in politieregistraties (Weijers & Eliaerts, 2015). Deze registraties hebben, zo hebben we eerder in dit artikel gezien, weer een belangrijke functie in de bevestiging dat de burgers die zij uit het straatbeeld pikken inderdaad ‘boeven’ zijn. Op deze wijze bevestigen politieagenten de relevantie van hun eigen selecties (Landman, 2015), ondanks alle investeringen in ‘bewustwording’.

‘Je mag niet in hokjes denken, maar het komt ergens vandaan. Dat is onze ervaring. Dus kijk waar ons beeld vandaan komt. Kijk in BVH, dat zijn ook alleen maar allochtonen.’

‘Op de Politieacademie kreeg ik te horen: je moet niet alle getinte jongens met een capuchon en een bontkraag aanhouden. Maar dan kom ik hier en dan is dat een groot deel van de bevolking’ – zijn collega zegt: ‘ja, 90% is hier allochtoon’ – ‘en zijn het ook degenen die verantwoordelijk zijn voor veel criminaliteit’.

De bovenstaande voorbeelden maken duidelijk dat politieagenten de selectiviteit in hun manier van kijken rechtvaardigen door te wijzen op de resultaten van dezelfde selectiviteit (zie ook Bovenkerk, 2015). Er is weinig besef dat hun keuzes in het heden van invloed zijn op hun aandachtsvelden in de toekomst (zie ook Çankaya, 2012). De eigen ervaringskennis en door henzelf geproduceerde registraties hebben de meeste legitimiteit en worden in de regel door de beelden in de

media bevestigt. Het doorbreken van deze selectiviteit is weerbarstig (zie ook Landman et al., 2015).

Hoe het beeld over de politieagent wordt gevoed

In de culturele criminologie wordt met enige regelmaat aandacht besteed aan de vraag hoe criminaliteit in de media wordt gerepresenteerd, geconstrueerd en geconsumeerd (zie bijvoorbeeld Van Erp, 2011). In het kader van proactief politietoetreden, en de relatie tussen politie en publiek, is dit echter maar één zijde van de medaille. De andere zijde wordt gevormd door de mediale verbeelding van de *beheersing* van criminaliteit. Niet alleen over straatcriminaliteit en de plegers daarvan, ook over de politie worden krachtige beelden geconstrueerd. Naast traditionele media spelen nieuwe media hierin een grote rol. De lijst met filmpjes op YouTube over verondersteld onrechtvaardig en disproportioneel politietoetreden is eindeloos (zie ook Siep & De Kool, 2013). Ook internationale ontwikkelingen zijn onderwerp van de mediale verbeelding van de politie en kunnen de interacties met burgers beïnvloeden.

Tijdens mijn eerste dienst krijg ik tijdens het eten in de kantine de vraag: 'Kijk je ook naar etnisch profileren enzo?' Een andere collega: 'Ja, want dat is hier nu echt actueel.' Ze vertellen dat er invloed is van internationale en nationale ontwikkelingen. 'Wij hebben veel last van die rellen in de VS, dat krijgen wij op straat weer te horen: "Jullie discrimineren allemaal!" En ook hier: als er een collega wordt verdacht van verkrachting, horen wij op straat: "Kinderverkrachters!" Dit wordt 'projectie op het uniform' genoemd; het gaat niet om personen, maar om het instituut.

Tijdens recent veldwerk hebben we gemerkt hoezeer de mediaberichtgeving over discriminatie door de politie in Nederland de interacties tussen politieagenten en burgers conditioneert. We horen hoe voorbijgangers 'racial profiling' roepen naar de politie tijdens staandhoudingen. Ook merken we hoe de actualiteit doorwerkt op straat, als in Den Haag een Arubaanse man overlijdt na politietoetreden. Op straat horen we meermalen uitspraken als 'doe rustig, anders word je ook doodgeslagen zoals die Arubaan. Zo zijn ze toch? Met hun knuppels en wapens' of 'je gaat mij toch niet ook vermoorden?'. Het komt hierdoor ook in de briefing terug. De chef die de briefing leidt: 'We horen dat collega's worden aangesproken over Den Haag. Laat je niet uit de tent lokken, draai je om. Bij echt strafbare feiten moet je natuurlijk wel doorpakken.' Ook in de kantine is het onderwerp van gesprek. Zeker als de televisie aanstaat en daar gesproken wordt over 'slachtoffer van politiegeweld', reageren agenten verbolgen op het beeld dat wordt geconstrueerd. Ze kijken elkaar veelbetekenend aan: 'Hoe ze dat zeggen hè?' 'Ja, alsof hij niks gedaan had.' Agenten vinden dat de media ook naar de politie toe moeten voor hun kant van het verhaal: 'Ga ook eens naar een wijkbureau om politiemensen te interviewen: waarom hebben jullie dat nu zo gedaan?'

Het idee dat er sprake is van discriminatie conditioneert vanuit het perspectief van etnische minderheden de interactie met de politie. Het roept bij hen – in het

Lianne Kleijer-Kool & Wouter Landman

bijzonder bij de ‘jonge gasten’ – vijandigheid ten opzichte van de politie op. Dit leidt bij politieagenten in de regel tot een meer autoritaire en repressieve manier van optreden, die het beeld van discriminatie bij de ‘jonge gasten’ bevestigt. Daarmee is ook deze vicieuze cirkel rond (zie ook Rosenfeld et al., 2012). De optelsom van de mediaframes is toenemende polarisatie in de relatie tussen de politie en jonge mannen uit etnische minderheidsgroepen (zie ook Van der Woude & Van der Leun, 2013). De beelden over ‘de boef’ en over ‘de politieagent’ zorgen ervoor dat de kloof tussen ‘wij’ en ‘zij’ groter wordt. Dit is wat Ferrell⁹ treffend een ‘self-reinforcing echo chamber’ noemt. Iedere ‘partij’ zoekt nog meer houvast in het eigen perspectief; een proces van ‘reinforcing identity’ (Young, 2007: 178).

Conclusie

Proactief politiewerk is een maatschappelijk gevoelig onderdeel van ‘the craft of policing’. De reden hiervoor is dat politieagenten zelf op zoek gaan naar politiewerk. Hierbij moeten zij uiteenlopende vragen beantwoorden om tot een invulling van proactief politiewerk te komen. Waar je ga naartoe als je op straat bent? Wat pik je op uit het straatbeeld? Wanneer intervenieer je wel of juist niet in de activiteiten van burgers op straat? Hun antwoorden op dit soort vragen resulteren in uiteenlopende selecties. Deze selecties leiden per definitie tot *overpolicing* en *underpolicing* van verschillende groepen in de samenleving (zie ook Easton et al., 2010). Het onderscheid dat hierdoor in de (lokale) samenleving ontstaat, ligt meer dan ooit onder een vergrootglas. De aandacht gaat hierbij specifiek uit naar de mate waarin de etniciteit van burgers een criterium is bij het maken van selecties (zie bijvoorbeeld Amnesty International, 2013). In dit verband wordt gesproken over etnisch profileren. In dit artikel hebben we proactief politiewerk, en het vraagstuk van etnisch profileren, benaderd vanuit het perspectief van politieagenten. We baseren ons hierbij op honderden uren observatieonderzoek in verschillende politieteamen die uitvoering geven aan de basispolitiezorg.

Een beter begrip van proactief politiewerk, en (etnisch) profileren, moet beginnen bij de taakopvatting die onder (veel) politieagenten dominant is. Politieagenten beschouwen ‘boeven vangen’ – het aanhouden van iemand die iets fout heeft gedaan – als de essentie van hun taak en tevens als de belangrijkste verwachting die burgers van hen hebben. De samenleving laat de sociale controle van allerlei ‘boeven’ aan de politie over en politieagenten nemen deze impliciete opdracht serieus (zie ook Reiner, 2000). Het belang dat politieagenten aan een adequate uitvoering van hun taak hechten, mag niet verbloemen dat politieagenten het vangen van ‘boeven’ ook beschouwen als een spel tussen hen en de ‘boef’, de Ander. Het is een kat-en-muisspel en dat wordt veelal ook zo beleefd door degenen die de rol van de spreekwoordelijke muizen vervullen.

Het op eigen initiatief staande houden en controleren van burgers zien politieagenten als een belangrijke manier om ‘boeven’ te vangen, ook als het gedrag van burgers daar geen directe aanleiding toe geeft (zie ook Gaines, 2006). Voor som-

9 Jeff Ferrell in zijn lezing tijdens de Cultural Criminology Conference, juni 2015, VU Amsterdam.

mige delicten, zoals drugs- en wapenbezit, geldt ook dat deze niet zomaar zijn waar te nemen. Dat betekent dat gedrag van burgers ook niet altijd een aangrijpingspunt biedt voor het politietoetreden. Om de kans op het vangen van 'boeven' te vergroten, gebruiken politieagenten zelfgeconstrueerde, weinig geëxpliciteerde profielen van 'boeven' (zie ook Dekkers et al., 2015). De precieze inhoud van deze profielen is afhankelijk van de burgers die in het werkgebied van politieagenten verblijven en zich in hun ogen bezighouden met criminaliteit. In algemene zin kan worden gesteld dat het gaat over jonge mannen met een 'lage' sociaaleconomische status. In gebieden waar veel etnische minderheden wonen zijn dit vooral etnische minderheden. Deze constatering mag echter niet tot de indruk leiden dat autochtone, blanke jongens en jonge mannen deze politieke praktijken niet ondergaan. Ook binnen de ogenschijnlijk ongeschonden blanke populatie wordt door politieagenten nadrukkelijk onderscheid gemaakt.

Als politieagenten de straat op gaan, gaan zij vooral naar plaatsen waarvan zij verwachten dat het politiewerk *dan* op straat ligt. De profielen van 'boeven' spelen hierbij een belangrijke rol. Het territorium waarover politieagenten waken, wordt primair ingedeeld aan de hand van welke categorieën burgers waar verblijven. Als zij op die plekken de straat lezen, proberen zij 'boeven' uit het straatbeeld te selecteren. Dit doen zij op verschillende manieren: op basis van kennis van bekende 'boeven' (*herkennen*), op basis van gesignaleerde afwijkingen van wat normaal is (*abnormaliseren*) en op basis van uiterlijke kenmerken van voertuigen en burgers (*profilieren*). Het selecteren van veronderstelde 'boeven' uit het straatbeeld is een contextgebonden praktijk. Daarom spreken wij ook over profilieren in plaats van etnisch profilieren. Ook in werkgebieden met weinig tot geen etnische minderheden wordt door politieagenten geprofileerd. Dit gebeurt alleen op basis van andere gronden dan etniciteit. De dominante 'witte categorie' is geen ongeschonden geheel.

De nadruk in het publieke debat ligt op dit moment op de etnische Ander als de meest centrale sociale constructie van de 'boef' onder politieagenten. Hoewel etniciteit ontegenzeggelijk een factor is in het proces van 'othering' door politieagenten, is het zeker niet de enige factor. Door het vraagstuk als etnisch profileren te definiëren – het is vrijwel altijd de combinatie van die twee woorden die je in het publieke debat aantreft – treden er minimaal twee effecten op die onwenselijk zijn. In de eerste plaats ontstaat op deze wijze het beeld dat profileren vooral plaatsvindt op basis van etniciteit en slachtoffers van etnisch profileren dus ook vooral etnische minderheden zijn. Anders gezegd: het lijkt alsof de politie een praktijk heeft ontwikkeld specifiek gericht op etnische minderheden. In de tweede plaats blijft er ook iets buiten beeld: het bredere vraagstuk van profileren, terwijl wij hebben gevonden dat ook andere groepen dan etnische minderheden nadelen ondervinden van selectiviteit van politieagenten.

De wijze waarop momenteel onderzoek naar dit vraagstuk wordt verricht, versterkt het bovenstaande mechanisme. De reden hiervoor is dat dit onderzoek vrijwel uitsluitend plaatsvindt in gebieden met (heel) veel etnische minderheden. Omdat de profielen die politieagenten gebruiken een contextgebonden karakter hebben, stuit je per definitie op etnisch profileren. Dat wil niet zeggen dat het

Lianne Kleijer-Kool & Wouter Landman

daarmee geen waardevol onderzoek is. Het is naar ons idee echter wel eenzijdig onderzoek, omdat het bredere vraagstuk van profileren te veel buiten beeld blijft en het al snel lijkt alsof etniciteit de conditie is voor het profileren van politieagenten. Hierbij is het van belang te beseffen dat de uitkomsten van onderzoek, zeker over deze thematiek, niet zonder consequenties zijn. In ons recente veldwerk hebben we meer dan ooit gezien hoe de media, zich regelmatig beroepend op onderzoek naar etnisch profileren en discriminatie door de politie, een negatieve invloed hebben op de interacties tussen politieagenten en etnische minderheden. De tragiek van onderzoek is daarmee dat het onbedoeld kan bijdragen aan de polarisatie in de relatie tussen politie en etnische minderheden. Dat hoeft geen reden te zijn om eventuele misstanden bij de politie niet aan de kaak te stellen. Laat het vooral een reden zijn om alert te zijn op hetzelfde type eenzijdigheid als die bij politieagenten wordt gesignaleerd.

Literatuur

- Amnesty International (2013), *Proactief politieoptreden vormt risico voor de mensenrechten. Onderkennen en aanpakken*. Amsterdam: Amnesty International.
- Bittner, E. (1967), The police on skid row: a study of peace keeping. *American Sociological Review*, 32(5), 699-715.
- Bonnet, F. & C. Caillaut (2015), The invader, the enemy within and they-who-must-not-be-named: how police talk about minorities in Italy, the Netherlands and France. *Ethnic and Racial Studies*, 38(7), 1185-1201.
- Bovenkerk, F. (2015), 'Twee Marokkanen op een scooter? Die houd ik aan.' Etnisch profileren in Nederland. In: M. Davidovic & A. Terlouw (red.), *Diversiteit en discriminatie. Onderzoek naar processen van in- en uitsluiting*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 203-222.
- Bovenkerk, F. & L. Brunt (1976), *Binnenstebuiten en ondersteboven. De antropologie van de industriële samenleving*. Assen: Van Gorcum.
- Bowling, B. & C. Philips (2007), Disproportionate and discriminatory: reviewing the evidence on police stop and search. *The Modern Law Review*, 70(6), 936-961.
- Brown, M.K. (1988). *Working the Street. Police Discretion and Dilemmas of Reform*. New York: Russel Sage Foundation.
- Çankaya, S. (2012), *De controle van marsmannetjes en ander schorriemorrie. Het beslissingsproces tijdens proactief politiewerk*. Amsterdam: Academie Politie Amsterdam-Amsteland.
- Çankaya, S. (2015a), De politieke surveillance van ras en etniciteit. In: L. Gunther Moor, J. Janssen, M. Easton & A. Verhage (red.), *Etnisch profileren en interne diversiteit bij de politie*. Cahiers Politiestudies 35. Antwerpen: Maklu, 13-33.
- Çankaya, S. (2015b), De ruimtelijke regulering van risicovolle burgers tijdens proactief politiewerk. In: M. Davidovic & A. Terlouw (red.), *Diversiteit en discriminatie. Onderzoek naar processen van in- en uitsluiting*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 103-121.
- Chan, J.B.L. (1997), *Changing Police Culture. Policing in a Multicultural Society*. Cambridge/New York: Cambridge University Press.
- Chan, J.B.L. (2003), *Fair Cop. Learning the Art of Policing*. Toronto: Toronto University Press.

- Dekkers, T., M. van der Woude & J. van der Leun (2015), 'Driving while black'. Lessen en inzichten uit Amerikaans onderzoek naar racial profiling. In: L. Gunther Moor, J. Janssen, M. Easton & A. Verhage (red.), *Etnisch profileren en interne diversiteit bij de politie*. Cahiers Politiestudies 35. Antwerpen: Maklu, 109-128.
- Easton, M. et al. (2010), Politiewerk in multiculturele buurten. De beeldvorming bij burgers en agenten over de gemeenschapsgerichte politiezorg. In: M. Van Craen (red.), *Meer kleur op straat. Diversiteit en veiligheid in België en Nederland*. Brugge: Uitgeverij Vanden Broele, 45-78.
- Emerson, R.M., R.I. Fretz & L.L. Shaw (1995), *Writing Ethnographic Fieldnotes*. London/Chicago: The University of Chicago Press.
- Epp, C.R., S. Maynard-Moody & D. Haider-Markel (2014), *Pulled Over. How Police Stops Define Race and Citizenship*. Chicago/London: The University of Chicago Press.
- Ericson, R.V. (1982), *Reproducing Order. A Study of Police Patrol Work*. Toronto/Buffalo: University of Toronto Press.
- Erp, J. van (2011), 'Boeven vangen' via internet: beelden over criminaliteit in opsporingsberichtgeving. *Tijdschrift over Cultuur & Criminaliteit*, 1(0), 51-69.
- Fassin, D. (2013), *Enforcing Order. An Ethnography of Urban Policing*. Cambridge: Polity Press.
- Gaines, L.K. (2006), An analysis of traffic stop data in riverside, California. *Police Quarterly*, 9(2), 210-233.
- Goffman, E. (1959), *The Presentation of Self in Everyday Life*. New York: Doubleday.
- Goffman, E. (1971), *Relations in Public. Microstudies in the Public Order*. Harmondsworth: Penguin Books.
- Goldstein, H. (1979), Improving policing. A problem-oriented approach. *Crime & Delinquency*, 25(2), 236-258.
- Holdaway, S. (1983), *Inside the British Police. A Force at Work*. Oxford: Blackwell.
- Holmberg, L. (2003), *Policing Stereotypes. A Qualitative Study of Police Work in Denmark*. Galda: Wilch Verlag.
- Hoogenboom, A.B. (2009), *Bringing the Police Back In. Notes on the Lost & Found Character of the Police in Police Studies*. Amsterdam/Dordrecht: Vrije Universiteit/SMVP.
- Hoogenboom, A.B. (2011), 'Er zijn': bouwstenen van een politietheorie. In: P. Deelman (red.), *De opdracht van de politie. Verslag van een conferentie*. Den Haag: SMVP, 113-146.
- Ikner, M.A., J. Ahmad & A. del Carmen (2005), Vehicle cues and racial profiling. Police officers' perceptions of vehicles and drivers. *The Southwest Journal of Criminal Justice*, 2(2): 82-100.
- Kleijer-Kool, L. (2013), *Multicultureel politiewerk*. Den Haag: Boom Lemma.
- Kop, N. & P. Klerks (2010), *Alertheid van politiemensen bij signalen van 'onraad'. 'You cannot not behave'*. Apeldoorn: Politieacademie.
- Kort, J., M. Federova & J. Terpstra (2014), *Politiemensen over het strafrecht*. Apeldoorn/Amsterdam: Politie & Wetenschap/Reed Business.
- Landman, W. (2015), *Blauwe patronen. Betekenisgeving in politiewerk*. Den Haag: Boom Lemma.
- Landman, W., R.M. Kouwenhoven & M. Brussen (2015), *Spelen met weerbarstigheid. Belemmerende patronen en doorbrekende handelingsperspectieven bij het ontwikkelen van basisteams*. Amsterdam: Reed Business.
- Landman, W. & L. Kleijer-Kool (nog te verschijnen), 'Boeven vangen'. *Een onderzoek naar proactief politieoptreden*. Apeldoorn: Politie&Wetenschap.

Lianne Kleijer-Kool & Wouter Landman

- Leun, J.P. van der, M.A.H. van der Woude, R.D. Vijverberg, R.P.M. Vrijhoef & A.J. Leupen (2014), *Etnisch profileren in Den Haag? Een verkennend onderzoek naar beslissingen en opvattingen op straat*. Leiden: Universiteit Leiden.
- Loftus, B. (2009), *Police Culture in a Changing World*. Oxford/New York: Oxford University Press.
- Maanen, J. Van (1978), The Asshole. In: J. Van Maanen & P.K. Manning (eds.), *Policing. A View from the Streets*. New York: Random House, 302-328.
- MacInnes, C. (1969), *The London Novels*. New York: Farrar, Straus en Giroux.
- Manning, P.K. (2010), *Democratic Policing in a Changing World*. Boulder/London: Paradigm Publishers.
- Moskos, P. (2008), *Cop in the Hood. My Year Policing Baltimore's Eastern District*. Princeton: Princeton University Press.
- Moskowitz, G.B. (2005), *Social Cognition. Understanding Self and Others*. New York/London: The Guilford Press.
- Mutsaers, P. (2015), *A Public Anthropology of Policing. Law enforcement and Migrants in the Netherlands*. Tilburg: Tilburg University.
- Norris, C. (1989), Avoiding trouble: the patrol officer's perception of encounters with the public. In: M. Weatheritt (eds.), *Police Research: Some Future Prospects*. Aldershot/Brookfield/Hong Kong/Singapore/Sydney: Aveburry, 89-106.
- O'Brien, M. (2005), What is cultural about cultural criminology? *British Journal of Criminology*, 45(5), 599-612.
- Oberweis, T. & M. Musheno (1999), Policing identities: Cop decision making and the constitution of citizens. *Law & Social Inquiry*, 24, 897-923.
- Oude Breuil, B.C. (2011), Alles stroomt ...? Over 'cultuur' in de culturele criminologie. *Tijdschrift over Cultuur & Criminaliteit*, 1(0), 18-33.
- Paoline, E.A. & W. Terrill (2005), The impact of police culture on traffic stop searches: an analysis of attitudes and behavior. *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*, 28(3), 455-472.
- Passas, N. & N. Goodwin (red.) (2005), *It's Legal But it Ain't Right: Harmful Social Consequences of Legal Industries*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Poel, S. van der (1982), Wolf in schaapsvacht. Een verslag over onderzoek bij de politie. In: C. Bouw et al. (red.), *Hoe weet je dat? Wegen van sociaal onderzoek*. Amsterdam: De Arbeiderspers, 143-161.
- Punch, M. (1978), Backstage: Observing police work in Amsterdam. *Urban Life. A Quarterly Journal of Ethnographic Research*, 7(3), 309-335.
- Punch, M. (1979), *Policing the Inner City: A Study of Amsterdam's Warmoesstraat*. London: Macmillan.
- Punch, M. (1983), *De Warmoesstraat. Politiewerk in de binnenstad. Een etnografische studie van politiewerk in Amsterdam*. Deventer: Van Loghum Slaterus.
- Punch, M. (2009), Research and policing in the age of the smart cop. In: G. Meershoek (red.), *Politiestudies: terugblik en vooruitzicht. Een bundel essays voor Kees van der Vijver*. Dordrecht: SMVP, 81-102.
- Ramsodit-de Graaf, A. (2014), *Situationeel handelen in de politiefrontlinie. Opmerksaamheid in (on)voorzien multi-etnische situaties*. N.U. Ramsodit-de Graaf.
- Reiner, R. (2000), *The Politics of the Police*. Oxford: Oxford University Press.
- Rienks, R. (2015), *Predictive Policing. Kansen voor een veiligere toekomst*. Apeldoorn: Politie-academie.
- Rood, J. (2013), *Wat is er mis met gezag? Een nieuwe visie op autoriteit*. Rotterdam: Lemniscaat.

- Rosenfeld, R., J. Rojek & S. Decker (2012), Age matters: race differences in police searches of young and older male drivers. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 49(1), 31-55.
- Rubinstein, J. (1973), *City Police*. New York: Farrar, Straus en Giroux.
- Ruijters, M. (2015), *Je binnenste buiten. Over professionele identiteit in organisaties*. Alphen aan den Rijn: Vakmedianet.
- Shaffer, D.W. (2006), *How Computer Games Help Children Learn*. New York: Palgrave MacMillan.
- Siep, P. & D. de Kool (2013), *Filmende burgers en politie. De betekenis van GSM-filmpjes van burgers voor de uitvoering van politietaken en de reputatie van de politie*. Rotterdam: Center for Public Innovation.
- Skolnick, J.H. (1966), *Justice without Trial. Law Enforcement in Democratic Society*. New York: John Wiley & Sons.
- Smits, I., M. den Hengst, P. Wijga & R. Hagelstein (2014), *Onderzoek naar de betekenis van integrale bevraging voor het operationele politiewerk*. Den Haag: WODC.
- Terpstra, J. (2010), *De maatschappelijke opdracht van de politie. Over identiteit en kernelementen van politiewerk*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.
- Terpstra, J. & D. Schaap (2011), Politiecultuur: een empirische verkenning in de Nederlandse context. *Proces*, 90(4), 183-196.
- Torre, E.J. van der (1999), *Politiewerk. Politiestijlen, community policing, professionalisme*. Alphen aan den Rijn: Samsom.
- Torre, E.J. van der et al. (2007), *De kerntakendiscussie: verloop, opbrengsten en barrières*. Den Haag/Arnhem: COT/Beke.
- Vijver, C.D. van der (1983), *Laat ze het zelf maar zeggen... De bruikbaarheid van bevolkingsonderzoek voor de beleidsvorming van de politie*. Den Haag: Ministerie van Binnenlandse Zaken, Directie Politie.
- Vijver, C.D. van der, A.J.J. Meershoek & D.F. Slobbe (2001), *Kerntaken van de politie: Een inventarisatie van heersende opvattingen*. Zeist: Kerckebosch.
- Waddington, P.A.J. (1999), Police (canteen) subculture. An appreciation. *British Journal of Criminology*, 39(2), 287-309.
- Weick, K.E. & K.M. Sutcliffe (2001), *Managing the Unexpected. Assuring High Performance in an Age of Complexity*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Weijers, I. & C. Eliaerts (red.) (2015), *Jeugdcriminologie. Achtergronden van jeugdcriminaliteit*. Den Haag: Boom Lemma.
- Westley, W.A. (1970), *Violence and the Police. A Sociological Study of Law, Custom, and Morality*. Cambridge/London: The MIT Press.
- Woude, M. van der & J. van der Leun (2013), De Nederlandse veiligheidscultuur als katalysator voor etnisch profileren. *Tijdschrift over Cultuur & Criminaliteit*, 3(2), 123-136.
- Young, J. (2007). *The Vertigo of Late Modernity*. London: Sage Publications.